

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Magdaleny Sedlické

„Není přítel jako přítel. Židé v národním státě Čechů a Slováků, 1945–1948“

předkládané v roce 2019 na Ústavu českých dějin

Stručná charakteristika práce

Práce se věnuje integraci židovské minority v poválečném Československu, v letech 1945-1948, v období třetí republiky, které bylo charakteristické snahami o řízenou homogenizaci obyvatelstva. Autorka mapuje kritickou situaci a okolnosti právního postavení tří odlišných skupin židovských obyvatel. První dvě skupiny představují občany, kteří se během sčítání lidu za první republiky, v roce 1930, přihlásili k národnosti německé a židovské. Třetí zvolená skupina reprezentuje tzv. optanty, tedy židovské obyvatele z bývalé Podkarpatské Rusi, kteří se po ztrátě tohoto území rozhodli odejít do Československa. Práce se zaměřuje především na obtíže výše uvedených skupin se získáním československého státního občanství a s žádostmi o vydání „osvědčení o státní a národní spolehlivosti“. Práce představuje úřední dokumentaci z českých, slovenských, izraelských a amerických archivů a dalších dobových pramenů doplněnou osobními výpověďmi přímých účastníků ilustrujícími diskutované události z emické perspektivy. Práce neopomíná ani středoevropský kontext a seznamuje čtenáře se situací v Polsku a Maďarsku. Poměrům na Slovensku je věnována samostatná kapitola.

Stručné celkové zhodnocení práce

Práce představuje rozsáhlý výzkum čerpající nejen z archivních pramenů (především úředních dokumentů, tisku a korespondence), ale také čtenáři zpřístupňuje úryvky rozhovorů s pamětníky popisovaných událostí. Bádání na poli orální historie reprezentuje pro dějiny 20. století značný přínos, který byl donedávna poněkud neprávem opomíjen. Je velice pozitivní, že se autorka rozhodla k tomuto kroku přistoupit a obohatit tak práci o další interpretační dimenzi. Domnívám se, že právě díky širší pramenné základny se podařilo vytvořit mnohovrstevnatý autentický obraz zvoleného období, který předkládá nejen originální poznatky samotné, ale zároveň i nově kontextualizuje stav dosavadního bádání. Práce by si zasloužila důkladnější teoreticko-metodologické zakotvení a pečlivější korekturu, jak uvedeno níže. Přes zmíněné dílčí nedostatky považuji práci za zdařilou a hodnotím ji kladně.

Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Struktura argumentace

V případě následného publikování práce bych doporučila, aby byly oddíly 2.-6. zakončeny stručným resumé, s cílem usnadnit orientaci v textu, který obsahuje množství komplexních informací, jako jsou např. legislativní nařízení apod. I přes daná úskalí je však text po obsahové stránce srozumitelný a koherentní. Práci by dále prospělo, aby byla úvodem obohacena o stručný historický exkurz, širší pohled metodologický a výraznější ukotvení do teoretického rámce (viz níže), které by poskytlo vodítko a inspiraci dalším badatelům. Došlo by tak nejen k celistvějšímu zpřístupnění diskutované problematiky, ale i dalšímu zhodnocení výsledků náročného zkoumání, které autorka čtenáři představuje.

Práce s prameny a s materiálem

Autorka těží z množství sekundárních pramenů a pracuje s nimi transparentně. V souvislosti s primárními prameny je nutno pozitivně zdůraznit široké spektrum výzkumných zdrojů a množství sebraného materiálu, který je citlivě přetvořen v konzistentní celek. Autorka prokazuje velmi dobrou schopnost analýzy a interpretace předkládaných zjištění a jejich zasazení do historického a socio-kulturního kontextu. Jak již bylo řečeno, autorka kombinuje různé zdrojové zázemí a z toho přirozeně vyplývající i skládání výzkumných přístupů. Bylo by vhodné tyto přístupy více upřesnit. V případě práce s rozhovory by bylo např. zajímavé zjistit, podle jakého klíče byly citované výpovědi vybírány. Byly některé výpovědi vyřazeny, ačkoli měly relevantní obsahové zaměření? Byly vyslechnuté rozhovory kategorizovány podle opakujících se prvků? Kolik jich bylo celkem vyslechnuto a jaká část z nich byla použita? Zodpovězení tohoto typu otázek by pro potenciální badatele jistě představovalo podnětnou reflexi pro jejich vlastní práci. Na tomto místě ještě několik slov o teoretickém zázemí, které by, jak bylo naznačeno výše, zasloužilo více pozornosti. Autorka v oddíle 1. 1. Prameny poněkud vágně zmiňuje metodu analýzy postavenou na heuristice a kritickém čtení pramenů a hlásí se k deskriptivnímu ztvárnění (s. 18-19). Mezi inspiračními zdroji uvádí politiku identity („identity politics“). Koncept je pouze velmi stručně a obecně nastíněn, mělo by mu být věnováno více prostoru a detailněji zmíněno jeho konkrétnímu užití v dané práci. K rozvinutější teoretické diskuzi by dále přispělo např. vědomé uplatnění některých postupů mikrohistorie analyzujících mentální schémata a hodnoty individuí v jejich specifickém dějinném kontextu či zařazení metody kolektivní biografie.

Nezařazené připomínky

Autorka se detailněji pozastavuje u pojmu „antisemitismus“ (s. 18), neuvádí však záměrně žádnou z definic. Věřím, že vzhledem k zaměření práce by bylo vhodné alespoň jednu zařadit (např. nedávno byla přijata definice antisemitismu mezinárodním uskupením International Holocaust Remembrance Alliance) a zároveň uvést čtenáře do velmi živé kontroverzní debaty, která na tomto poli již řadu let probíhá. Je jistě důležité si uvědomit, že téma, kterým se předložená práce zabývá, je v některých obecných aspektech stále aktuální.

Přínosný pro kapitolu 2. 4. Brichta by mohl být dokumentární film *Brichta* ze série Praha mezi hvězdou a půlměsícem autorů Martina Šmoka a Petra Boka. Zajímavé by v této souvislosti bylo také zmínit roli Ashera Zeliga Goldbergera, alias Zoltána Tomana.

Formální úroveň práce

Práce je formálně ve všech ohledech na velmi dobré úrovni. Nicméně i zde, jak zmíněno již výše, by prospěla pečlivější korektura. Namátkou uvádím několik příkladů:

s. 25, 6. řádek „co prožili.f Například“

s. 45 „Z logických důvodů se zcela pomíjel nárůst antisemitismus“

s. 40 „V době vzniku Protektorátu Čechy a Morava žilo na tomto území 118 310 Židů, z nichž necelých 80 000 bylo za války zavražděno.“ Tato formulace působí poněkud nešťastně. Spojení „necelých 80 000“ by mohlo být vnímáno jako nedbalé či necitlivé.

Bývá zvykem odsazovat citace delší než tři řádky, obzvlášť v textu, kde jich není málo. Namátkou: s. 47; s. 66; s. 77; s. 95.

s. 59 „v tisku se objevila jednoznačné komentáře“

s. 115 „Národnost, kterou před okupací člověk vyjadřoval svým chováním v občanské a politické společnosti, mu teď přidělovat stát.“

s. 218 „významnou měrou stěžovaly“ místo „ztěžovaly“

s. 244 v Literatuře je chybně uveden údaj ve jménech editorů: „ZOUFALÁ, Marcela – HOLÝ, Jiří – SLÁDEK, Pavel (eds.): Rozpad židovského života: 167 dní druhé republiky. Praha 2016.“ Správně je to takto: ZOUFALÁ, Marcela – HOLÝ, Jiří (eds.): Rozpad židovského života: 167 dní druhé republiky. Praha 2016. Je třeba poznamenat, že v edičním výhledu nakladatelství byla zařazena jména tak, jak je uvádí autorka.

Vlastní přínos

Autorka bezpochyby přináší vlastní pohled, který se projevuje nejenom v analytické a interpretační práci, ale i originální kontextualizaci událostí zvoleného období.

Dotazy k obhajobě

V závěru práce je zmíněna řada oblastí, které volají po návazném zkoumání. Zvažuje autorka sama pokračovat v některém z uvedených témat v příštích letech, případně v rámci post-doktorského studia?

Závěr

Historické práce, které svým bádáním revidují doby nedávno minulé a jejich příslušné narativy, na sebe berou tíživou odpovědnost, nejen z důvodu, že někteří bezprostřední účastníci událostí či minimálně jejich blízcí jsou stále naživu, ale i proto, že konfrontují zakořeněný často neobjektivní sebeobraz společnosti a hrají tak zcela zásadní roli pro její další vývoj. Domnívám se, že předložená práce z této perspektivy obstála na výbornou.

Předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a předběžně ji klasifikuji jako *prospěla*.

2/1/2019

PhDr. et Mgr. Marcela Menachem Zoufalá, Ph.D.